

भीमप्रसाद घिमिरेको जीवनी, व्यक्तित्व र कृतित्वको अध्ययन

त्रिभुवन विश्वविद्यालय

मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्काय अन्तर्गत नेपाली केन्द्रीय विभागको
स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षको दसौं पत्रको प्रयोजनका लागि
प्रस्तुत

शोधपत्र

शोधार्थी

नारायणकुमार पाठक

नेपाली केन्द्रीय विभाग

त्रिभुवन विश्वविद्यालय

मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्काय

स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्ष

रोल नं. १२५

२०७२

शोध निर्देशकको सिफारिस

नेपाली स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षका नारायणकुमार पाठकले **भीमप्रसाद घिमिरेको जीवनी, व्यक्तित्व र कृतित्वको अध्ययन** शीर्षकको यो शोधपत्र मेरा निर्देशनमा तयार पार्नुभएको हो । परिश्रमपूर्वक तयार पारिएको यस शोधपत्रबाट म सन्तुष्ट छु । यसको आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि म त्रिभुवन विश्वविद्यालय नेपाली केन्द्रीय विभाग समक्ष सिफारिस गर्दछु ।

.....
सीतारामराज विष्ट

नेपाली केन्द्रीय विभाग

त्रिभुवन विश्वविद्यालय

मिति : २०७२

त्रिभुवन विश्वविद्यालय
मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र संकाय
नेपाली केन्द्रीय विभाग
कीर्तिपुर, काठमाडौं

स्वीकृति पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्काय अन्तर्गत नेपाली केन्द्रीय विभागको स्नातकोत्तर तह द्वितीय वर्षका छात्र नारायणकुमार पाठकले प्रस्तुत गर्नुभएको भीमप्रसाद घिमिरेको जीवनी, व्यक्तित्व र कृतित्वको अध्ययन शीर्षकको शोधपत्रको आवश्यक मूल्याङ्कन गरी स्वीकृति प्रदान गरिएको छ।

शोधपत्र मूल्याङ्कन समिति सदस्यहरू

१. विभागीय प्रमुख .....
प्रा.डा. देवीप्रसाद गौतम
२. शोध निर्देशक .....
सह. प्रा. सीतारामराज विष्ट
३. बाह्य परीक्षक .....
प्रा. केशव सुवेदी

मिति : २०७२/१२/२८

कृतज्ञताज्ञापन

भीमप्रसाद घिमिरेको जीवनी, व्यक्तित्व र कृतित्व शीर्षकको प्रस्तुत शोधपत्र मैले त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्काय अन्तर्गत नेपाली विषयको स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षको दसौं पत्रको प्रयोजनका लागि यसै विभागमा सह-प्राध्यापक सीतारामराज विष्टज्यूको निर्देशनमा तयार पारेको हुँ । शोधपत्रको तयारीका क्रममा आवश्यक सल्लाह सुझाव र उचित मागदर्शन दिई पूर्ण सहयोग गरिदिनुहुने शोध निर्देशकज्यू प्रति हार्दिक आभार र कृतज्ञता प्रकट गर्दछु ।

प्रस्तुत शोधपत्रको शीर्षकलाई स्वीकृति प्रदान गरी लेख्ने अवसर पाएकोमा यस विभागमा विभागीय प्रमुख देवीप्रसाद गौतमप्रति आभार व्यक्त गर्न चाहान्छु । यसैगरी अध्ययनका क्रममा सहयोग पुऱ्याउने सम्पूर्ण गुरुहरू र मेरा आमा, बुबा, श्रीमती प्रति कृतज्ञ हुँदै यो शोधपत्र लेखनका क्रममा लेखनप्रति उत्साह प्रदान गर्ने साथीहरू प्रति पनि आभार व्यक्त गर्दछु । संकलित सामग्रीहरू टड्कन गरिदिने जेकी महर्जनलाई पनि धन्यवाद दिन चाहान्छु ।

अन्त्यमा यो शोधपत्र आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि त्रिभुवन विश्वविद्यालय नेपाली केन्द्रीय विभाग समक्ष प्रस्तुत गर्दछु ।

शैक्षिक वर्ष : २०६६/०६७
क्रमाङ्क : १२५
त्रि.वि. दर्ता नं. ९-२-२१९-१६-२०००
मिति : २०७२/ /

नारायणकुमार पाठक
शोधार्थी
नेपाली केन्द्रीय विभाग
त्रि.वि., कीर्तिपुर

विषयसूची

पृष्ठ सङ्ख्या

पहिलो परिच्छेद

शोध परिचय

१.१ विषय परिचय	१
१.२ समस्याकथन	२
१.३ शोधकार्यको उद्देश्य	२
१.४ पूर्वकार्यको समीक्षा	२
१.५ शोधकार्यको औचित्य	४
१.६ शोधकार्यको सीमाङ्कन	४
१.७ सामग्री सङ्कलन विधि	४
१.८ शोधपत्रको रूपरेखा	५

दोस्रो परिच्छेद

भीमप्रसाद घिमिरेको जीवनी

२.१ पृष्ठभूमि	६
२.२ वंश-परम्परा	६
२.३ जन्म र जन्मस्थान	७
२.४ पारिवारिक पृष्ठभूमि	७
२.५ बाल्यकाल र उपनयनसंस्कार	८

२.६ शिक्षादीक्षा	९
२.७ दाम्पत्यजीवन र सन्तान	१०
२.८ आर्थिक अवस्था	११
२.९ व्यक्तिगत रुचि तथा स्वभाव	११
२.१० भ्रमण	१३
२.११ साहित्य क्षेत्रमा प्रवेश	१३
२.११.१ लेखन प्रेरणा र आरम्भ	१३
२.११.२ लेख रचनाहरूको सूची	१५
२.१२सम्मान तथा पुरस्कार	१७
२.१३ शारीरिक अवस्था	१७
२.१४ जीवन धारणा/जीवनदर्शन	१८

तेस्रो परिच्छेद

भीमप्रसाद घिमिरेको व्यक्तित्वको अध्ययन

३.१ पृष्ठभूमि	२०
३.२ भौतिक व्यक्तित्व र स्वभाव	२१
३.३ व्यक्तित्वका विभिन्न पाटाहरू	२२
३.३.१ साहित्यिक व्यक्तित्व	२३
३.३.१.१ कवि व्यक्तित्व	२४
३.३.१.२ कथाकार व्यक्तित्व	२५

३.३.१.३ खण्डकाव्यकार व्यक्तित्व	२६
३.३.१.४ नाटककार व्यक्तित्व	२६
३.३.१.५ निबन्धकार व्यक्तित्व	२६
३.३.२ साहित्येत्तर व्यक्तित्व	२७
३.३.२.१ समाजसेवी व्यक्तित्व	२७
३.३.२.२ शिक्षक व्यक्तित्व	२८
३.४ भीमप्रसाद घिमिरेको साहित्यिक यात्रा	२८
३.४.१ भीमप्रसाद घिमिरेको साहित्यिक यात्राको चरण विभाजन	२९
३.४.१.१ पूर्वाद्ध चरण (सुरुदेखि - २०४५ सम्म)	३०
३.४.१.२ उत्तराद्ध चरण : (वि.सं. २०४६ - हालसम्म)	३०
३.५ जीवनी, व्यक्तित्व र साहित्य लेखनबीच अन्तरसम्बन्ध	३२

चौथो परिच्छेद

भीमप्रसाद घिमिरेको कृतित्व

४.१ भीमप्रसाद घिमिरेका प्रकाशित कृतिहरूको अध्ययन र विश्लेषण	३६
४.१.१ 'रत्नकेशरी' गीतिकाव्यको अध्ययन र विश्लेषण	३६
४.१.१.१ कथावस्तु	३७
४.१.१.२ पात्रविधान	३९
४.१.१.३ देशकाल परिवेश/वातावरण	४१
४.१.१.४ मूल भाव	४२

४.१.१.५ भावविधान	४२
४.१.१.६ लयविधान	४३
४.१.१.७ रसविधान	४३
४.१.१.८ उद्देश्य	४५
४.१.१. ९ भाषाशैली	४५
४.१.१.१० आयाम	४६
४.१.१.११ शीर्षक सार्थकता	४६
४.१.१.१२ उक्ति ढाँचा	४७
४.२ रक्तिम किरण कविता संग्रहको अध्ययन र विश्लेषण	४८
४.२.१ विषय प्रवेश	४८
४.२.१.१ नारीको रोदन कविताको विश्लेषण	५१
४.२.१.२ मेरो भ्रुपडी कविताको विश्लेषण	५२
४.२.१.३ म को हुँ कविताको विश्लेषण	५३
४.२.१.४ आधारभूत आवश्यकता राष्ट्रिय चिन्तन कविताको विश्लेषण	५३
४.२.१.५ शहिदलाई श्रदाञ्जली कविताको विश्लेषण	५३
४.२.१.६ दुःखीको दुख कविताको विश्लेषण	५४
४.२.१.७ शिक्षक एकता कविताको विश्लेषण	५४
४.२.१.८ मेरो नेपाल कविताको विश्लेषण	५४
४.२.१.९ जवान कविताको विश्लेषण	५४

४.२.१.१० प्रजातन्त्र कविताको विश्लेषण	५४
४.२.१.११ गुरु कविताको विश्लेषण	५५
४.२.१.१२ दुःखको साँचोले सुखको ढोका उघार्छ कविताको विश्लेषण	५५
४.२.१.१३ चिन्तनका लहरहरू कविताको विश्लेषण	५५
४.२.१.१४ भावनाको परिदृष्य कविताको विश्लेषण	५५
४.२.१.१५ शिक्षाले सजाऔं मातृभूमि कविताको विश्लेषण	५६
४.२.१.१६ अब त ठूले बोलाए कविताको विश्लेषण	५६
४.२.१.१७ सपना कविताको विश्लेषण	५६
४.२.१.१८ मानव कविताको विश्लेषण	५६
४.२.१.१९ सैसला कविताको विश्लेषण	५७
४.२.१.२० रक्तिम किरण कविताको विश्लेषण	५७
४.२.१.२१ क्यान्सर लाग्यो कविताको विश्लेषण	५७
४.२.१.२२ ती वीरप्रति कविताको विश्लेषण	५८
४.२.१.२३ बत्ती कविताको विश्लेषण	५८
४.२.१.२४ युगको सन्देश कविताको विश्लेषण	५८
४.२.१.२५ हामी नेपाली कविताको विश्लेषण	५८
४.२.१.२६ पाथिभराको दर्शन कविताको विश्लेषण	५८
४.२.१.२७ देशको ज्योति युवाहरू कविताको विश्लेषण	५९
४.२.१.२८ जिन्दगी कविताको विश्लेषण	५९

४.२.१.२९ धती भैं कुन छ अर्को कविताको विश्लेषण	५९
४.२.१.३० आठराईको आवाज कविताको विश्लेषण	५९
४.२.१.३१ मेरो अभिलासा कविताको विश्लेषण	६०
४.२.१.३२ देशको सेवक कविताको विश्लेषण	६०
४.२.१.३३ मार्ग कविताको विश्लेषण	६०
४.२.१.३४ कालापानीको व्यथा कविताको विश्लेषण	६०
४.२.१.३५ जेलको आवाज कविताको विश्लेषण	६०
४.२.१.३६ आसुरी नेता कविताको विश्लेषण	६१
४.२.१.३७ अब तिम्रो पालो पुग्यो कविताको विश्लेषण	६१
४.२.१.३८ साँचो बोल्दा बात लाग्छ कविताको विश्लेषण	६१
४.२.१.३९ आँधी कविताको विश्लेषण	६१
४.२.१.४० मेरो घर भाँडिएको छ कविताको विश्लेषण	६२
४.२.१.४१ सूर्यको अभ्युदय कविताको विश्लेषण	६२
४.२.१.४२ संग्रममा रोक लगाऔँ कविताको विश्लेषण	६२
४.२.१.४३ मुलुक परिवर्तनको संघारमा छ कविताको विश्लेषण	६२
४.२.१.४४ उठ अब जनता हो कविताको विश्लेषण	६३
४.२.१.४५ शोध कविताको विश्लेषण	६३

पाचौँ परिच्छेद

उपसंहार तथा निष्कर्ष	६५
----------------------	----

सन्दर्भसामग्री सूची

अनुसूची